

Chính sách giáo dục ứng phó trong bối cảnh dịch Covid-19: Kinh nghiệm thế giới và hàm ý chính sách cho Việt Nam

Hoàng Thu Hương^(*)

Tóm tắt: Việc đóng cửa trường học trên thế giới trong bối cảnh bùng phát dịch Covid-19 đã làm gia tăng nguy cơ mất kỹ năng học tập và kiến thức của học sinh và bất bình đẳng giáo dục. Đối diện với khủng hoảng trong giáo dục do dịch Covid-19, chính phủ nhiều quốc gia đã có những chính sách ứng phó đối với vấn đề này. Nghiên cứu về chính sách giáo dục ứng phó với dịch Covid-19 đã thu hút nhiều nhà khoa học trên thế giới, song đây là chủ đề nghiên cứu mới ở Việt Nam. Do vậy, bài viết tập trung tổng quan các chính sách giáo dục của một số quốc gia châu Âu và châu Á trong bối cảnh dịch Covid-19 và phân tích sự ứng phó của ngành giáo dục Việt Nam từ tháng 01/2020 - 8/2021, trên cơ sở đó, bàn luận về bài học kinh nghiệm của các quốc gia này và chia sẻ một số gợi ý về chính sách giáo dục cho Việt Nam trong điều kiện diễn biến dịch Covid-19 còn phức tạp và khó dự báo.

Từ khóa: Covid-19, Chính sách ứng phó, Chính sách giáo dục, Kinh nghiệm quốc tế, Việt Nam

Abstract: School closure across the world due to Covid-19 outbreak has put students at higher risk of learning loss and increased educational inequality. Several educational policy responses have been initiated to overcome this crisis. Although it has become a major topic of interest among international scholars, very little has been studied in Vietnam. Against this background, the paper reviews educational policy responses to Covid-19 in Europe and Asia, and analyzes Vietnam's responses from Jan 2020 to Aug 2021. It thereby provides some policy recommendations for Vietnam in the complex and unpredictable context of Covid-19.

Keywords: Covid-19, Policy Responses to Covid-19, Educational Policy, International Experience, Vietnam

^(*) PGS.TS., Trường Đại học Khoa học xã hội và nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội;
Email: hoangthuhuong@vnu.edu.vn

¹ Bài viết sử dụng phương pháp phân tích tài liệu thứ cấp trên cơ sở phân tích và tổng hợp thông tin về chính sách giáo dục ứng phó với dịch Covid-19 của: i) 9 quốc gia ở châu Âu (Pháp, Na Uy, Phần Lan, Cộng hòa Séc, Latvia, Thổ Nhĩ Kỳ, Ireland, Hy Lạp, Đan Mạch) từ các công bố của Tổ chức Hợp tác và Phát triển Kinh tế (Organization for Economic Cooperation and Development - OECD); ii) 3 quốc gia ở châu Á (Trung Quốc, Hàn Quốc và Nepal) từ các nghiên cứu được công bố gần đây; iii) 21 văn bản của Việt Nam do Bộ Giáo dục và Đào tạo ban hành từ tháng 01/2020 đến ngày 22/8/2021 có từ khóa "Covid-19" trong tiêu đề văn bản; 4) Các thông tin về phản ứng của ngành giáo dục trong bối cảnh dịch Covid-19 trên các trang báo mạng.

Đặt vấn đề

Dịch Covid-19 bùng phát trên toàn cầu trong hai năm qua đã khiến trường học nhiều nơi trên thế giới buộc phải đóng cửa nhằm ngăn chặn sự lây lan của dịch bệnh. Tính đến cuối tháng 3/2020, UNESCO ước tính đã có hơn 190 quốc gia đã áp dụng việc đóng cửa trường học, khiến khoảng 1,6 tỷ học sinh bị gián đoạn việc học (Blaskó và các cộng sự, 2021: 9). Trong năm 2020, tính trung bình các trường mẫu giáo đóng cửa 42 ngày, trường tiểu học đóng cửa 54 ngày, trường trung học cơ sở đóng cửa 63 ngày và trường trung học phổ thông đóng cửa 67 ngày (OECD, 2021).

Ở Việt Nam, trước khi Tổ chức Y tế Thế giới (WHO) chính thức công bố Covid-19 là đại dịch toàn cầu vào ngày 11/3/2020, tính đến ngày 06/02/2020 đã có 63/63 tỉnh, thành phố quyết định cho học sinh nghỉ học để phòng, chống dịch Covid-19 (Trung tâm Truyền thông Giáo dục, 2021). Trước sự bùng phát lần thứ 4 của dịch Covid-19, kể từ ngày 27/4/2021 đến ngày 08/5/2021, đã có 24 tỉnh, thành phố cho học sinh nghỉ học (Dương Tâm, 2021), đến học kỳ 1 năm học 2021-2022 nhiều địa phương đã triển khai dạy học trực tuyến và chưa xác định thời gian mở cửa lại trường học.

Việc đóng cửa trường học gây ra một số ảnh hưởng tới kết quả giáo dục trẻ em, chẳng hạn như việc mất kỹ năng học tập và kiến thức (learning loss) của học sinh, bất bình đẳng giáo dục gia tăng sau giai đoạn dịch bệnh Covid-19 (Blaskó và các cộng sự, 2021; Hanushek and Woessmann, 2020; OECD, 2021). Hai nhà kinh tế học Eric Hanushek và Ludger Woessmann (2020) ước tính, mỗi học sinh mất đi 3 tháng học tập trong năm sẽ giảm đi 3% thu nhập kiếm được trong suốt cuộc đời sau này. Ngoài ra, việc đóng cửa trường học cũng ảnh hưởng tới tăng trưởng kinh tế của quốc gia sau này do lực lượng lao động ít

kỹ năng hơn. Nghiên cứu ở Nepal cho thấy, việc giảm 0,5 năm đi học có thể khiến thu nhập trong tương lai của những học sinh này giảm là 296 USD/năm. Rủi ro mất cơ hội học tập và bỏ học sẽ cao hơn đáng kể ở những học sinh có hoàn cảnh khó khăn (Radhakrishnan và các cộng sự, 2021: 2).

Trước những ảnh hưởng của dịch Covid-19, kế hoạch hành động khẩn cấp trong giáo dục để ứng phó với tình hình dịch bệnh đã được triển khai ở nhiều quốc gia trên thế giới, trong đó có Việt Nam. Bài viết gợi mở các hàm ý cho chính sách giáo dục ở Việt Nam trong bối cảnh bình thường mới trên cơ sở tổng quan một số chính sách giáo dục ứng phó với dịch Covid-19 trên thế giới và Việt Nam.

1. Chính sách giáo dục ứng phó trong bối cảnh dịch Covid-19 tại một số quốc gia trên thế giới

1.1. Sự ứng phó với chính sách đóng cửa trường học ở một số nước châu Âu

Nghiên cứu chính sách giáo dục ứng phó với dịch Covid-19 tại một số quốc gia châu Âu, Ban thư ký của OECD đã đề cập đến 5 điểm đáng chú ý sau:

(i) *Đảm bảo việc tiếp cận học tập và các lộ trình giáo dục suốt đời*: Dạy học trực tuyến và giáo dục từ xa là những giải pháp đã được nhiều quốc gia tập trung sử dụng khi trường học bị đóng cửa. Đan Mạch cung cấp các hỗ trợ và hướng dẫn cho đào tạo trực tuyến (OECD, 2020b). Phần Lan xây dựng các nguồn tài nguyên cho dạy học trực tuyến và khuyến khích các công ty tư nhân tặng máy tính xách tay cho học sinh (OECD, 2020c). Pháp, Ireland, Na Uy cho phép trường học và gia đình truy cập miễn phí các nguồn tài nguyên, công cụ dạy học trực tuyến (OECD, 2020d, 2020f, 2020h). Thổ Nhĩ Kỳ, Hy Lạp, Latvia, Phần Lan khởi động chương trình quốc gia về giáo dục trực tuyến và cung cấp các khóa đào tạo hỗ trợ cho giáo viên thích ứng với máy móc và các công cụ hỗ trợ

(OECD, 2020c, 2020e, 2020g, 2020i). Pháp, Cộng hòa Séc, Hy Lạp và Latvia còn sử dụng thêm kênh truyền hình để tham gia vào hoạt động giáo dục từ xa (OECD, 2020a, 2020d, 2020e, 2020g). Ngoài ra, các hình thức kiểm tra, đánh giá, hoãn các kỳ thi quốc gia hoặc thay đổi cách xét tuyển đầu vào các cấp học cũng được điều chỉnh theo hướng linh hoạt. Chẳng hạn như Đan Mạch hủy kỳ thi quốc gia vào 10, cho phép học sinh lớp 9 được chuyển tiếp lên năm học tiếp theo (OECD, 2020b). Bên cạnh đó, những hỗ trợ để tăng cường năng lực giáo viên đã được một số quốc gia chú trọng.

(ii) *Tăng cường năng lực của người học*: Để hỗ trợ tâm lý xã hội cho các nhóm học sinh và gia đình, các dịch vụ tư vấn trực tuyến đã được triển khai ở nhiều quốc gia. Đan Mạch hướng dẫn cách chăm sóc sức khỏe, duy trì thói quen hàng ngày và kỹ thuật thư giãn trực tuyến cho học sinh (OECD, 2020b). Na Uy, Thổ Nhĩ Kỳ đã triển khai đường dây điện thoại tư vấn cho trẻ em, thanh thiếu niên bị ảnh hưởng bởi khủng hoảng (OECD, 2020g, 2020h, 2020i). Các tài liệu hướng dẫn các hoạt động phục hồi cảm xúc của trẻ nhỏ, hướng dẫn học sinh và gia đình hay sinh viên đã được xây dựng và xuất bản ở Thổ Nhĩ Kỳ, Pháp, Hy Lạp, Cộng hòa Séc (OECD, 2020a, 2020d, 2020e, 2020i). Dịch vụ tư vấn trực tiếp tại trường học cho học sinh cũng được cung cấp khi trường học mở cửa trở lại tại Cộng hòa Séc (OECD, 2020a).

(iii) *Cung cấp sự hỗ trợ cho các trẻ em và gia đình dễ bị tổn thương*: Nhóm trẻ em có nhu cầu giáo dục đặc biệt và gia đình có hoàn cảnh khó khăn được nhận một số hỗ trợ như: 1) Ireland, Phần Lan cung cấp bữa ăn miễn phí hoặc thực phẩm hằng tuần (OECD, 2020c, 2020f); 2) Latvia, Cộng hòa Séc, Pháp, Ireland cung cấp thiết bị thông minh để tạo điều kiện cho học sinh thuộc gia đình có hoàn cảnh khó khăn (OECD, 2020a,

2020d, 2020g); 3) Thổ Nhĩ Kỳ và Hy Lạp hỗ trợ chi phí truy cập Internet (OECD, 2020e, 2020i); 4) Riêng Pháp đã xây dựng mạng lưới tình nguyện viên ở địa phương để làm cố vấn và trợ giảng cho học sinh có hoàn cảnh khó khăn (OECD, 2020d). Bên cạnh đó, Na Uy, Hy Lạp còn dành sự quan tâm tới nhóm người nhập cư và người tị nạn (OECD, 2020e, 2020h). Phần Lan, Đan Mạch thậm chí vẫn cho phép các trường học cung cấp dịch vụ giáo dục cho nhóm trẻ em có nhu cầu giáo dục đặc biệt (OECD, 2020b, 2020c).

(iv) *Khai thác sự hỗ trợ và tham gia rộng rãi hơn ở cấp địa phương và trung ương*: Để cung cấp dịch vụ chăm sóc trẻ em cho một số hoàn cảnh đặc thù, ở một số quốc gia, chính quyền các địa phương đóng vai trò quan trọng trong việc kết nối các cơ sở giáo dục, các tình nguyện viên tại cộng đồng để tham gia hoạt động trông trẻ, dạy kèm hoặc cố vấn. Pháp và Cộng hòa Séc đã huy động sự tham gia của sinh viên vào hoạt động hỗ trợ giáo dục (OECD, 2020a, 2020d). Ngoài ra, các chính quyền cũng nỗ lực kết nối với các bên liên quan như các công ty hoặc nhà mạng để tạo điều kiện hỗ trợ hoặc cung cấp thiết bị cho học sinh và để học sinh có điều kiện tiếp cận với tài nguyên giáo dục kỹ thuật số. Đáng chú ý, ở Đan Mạch, để xác định chính xác nhu cầu cần hỗ trợ, một số thành phố đã tiến hành khảo sát đánh giá nhu cầu cần chăm sóc trẻ trong độ tuổi từ 0-9 là con của những người lao động trong các ngành nghề, lĩnh vực thiết yếu và các trẻ có nhu cầu đặc biệt (OECD, 2020b).

(v) *Thu thập, phổ biến và cải thiện việc sử dụng thông tin về học sinh*: Trong suốt quá trình đóng cửa trường học, việc theo dõi, giám sát quá trình học tập của học sinh được ghi lại để phân tích thông tin phục vụ việc đưa ra các biện pháp áp dụng trong quá trình mở cửa trường học trở lại (OECD, 2020c, 2020f, 2020h). Bên cạnh đó, một số quốc gia cũng chú trọng thực hiện các

cuộc khảo sát để đánh giá tác động của các biện pháp khẩn cấp trong bối cảnh dịch Covid-19 tới các nhóm học sinh và thanh niên dễ bị tổn thương nhằm xác định các biện pháp ứng phó trong giáo dục.

Như vậy, khi đóng cửa trường học, các quốc gia ở châu Âu đã có nhiều nỗ lực để tiếp tục duy trì hoạt động giáo dục cho học sinh, đồng thời tăng cường các biện pháp hỗ trợ cho nhóm học sinh có nhu cầu đặc biệt hoặc học sinh thuộc gia đình có hoàn cảnh khó khăn. Hoạt động điều tra, khảo sát, nghiên cứu về tác động của việc đóng cửa trường học đối với học sinh và các gia đình đã được nhiều nước thực hiện để có cơ sở cho việc xây dựng các chính sách ứng phó trong giáo dục cho các giai đoạn tiếp theo.

1.2. Việc ứng phó với chính sách đóng cửa trường học ở một số nước châu Á

Trung Quốc: Là quốc gia đầu tiên chịu ảnh hưởng mạnh mẽ của dịch Covid-19, trong thời gian đóng cửa trường học, với mục tiêu “Gián đoạn lớp học, không gián đoạn học tập” việc dạy và học được tiếp tục bằng cách thực hiện ở nhà nhờ các biện pháp như: 1) Đảm bảo việc kết nối Internet ổn định hoặc sử dụng truyền hình vệ tinh để cung cấp các nội dung giáo dục; 2) Các nguồn tài nguyên giáo dục số hóa được cấp quyền truy cập miễn phí; 3) Tư vấn và hỗ trợ giáo viên giảng dạy trực tuyến (WB, 2020). Chính sách giáo dục cũng tập trung vào việc chăm sóc sức khỏe thể chất và sức khỏe tinh thần của các nhóm dễ bị tổn thương. Bên cạnh đó, việc lắp đặt mạng Internet ở các vùng nghèo và vùng nông thôn hẻo lánh đã được triển khai, thiết bị học tập trực tuyến được cung cấp miễn phí cho trẻ em có hoàn cảnh khó khăn để đảm bảo mọi trẻ em đều có cơ hội tiếp cận giáo dục khi trường học đóng cửa (Xue và các cộng sự, 2020).

Hàn Quốc: Hàn Quốc rất thận trọng với việc triển khai hoạt động dạy học trực tuyến khi đóng cửa trường học. Chính phủ

đã nhiều lần hoãn hình thức dạy học trực tuyến cho tới khi hoàn tất công tác chuẩn bị (Tinmaz and Öztürk, 2020). Một nhóm nhiệm vụ chuẩn bị học kỳ mới do Thứ trưởng Bộ giáo dục đứng đầu nhằm thực hiện việc quản lý và kiểm soát dịch bệnh, các biện pháp hỗ trợ học tập trước khi tổ chức dạy học trực tuyến. Sự chuẩn bị có hệ thống cho các lớp học online đã được thể hiện ở các giải pháp đồng bộ như mở rộng cơ sở hạ tầng công cộng, hỗ trợ để tăng cường năng lực của giáo viên và điều chỉnh hệ thống giáo dục online (MERK, 2020).

Bộ Giáo dục Hàn Quốc (KEDI) đã chuẩn bị nhiều tài liệu nhằm hướng dẫn giáo viên tổ chức dạy học trực tuyến, tham gia, đánh giá trong quá trình giáo dục từ xa, đưa ra bộ quy tắc thực hành giáo dục từ xa (KEDI, 2020a). Đồng thời, một số cơ quan của Chính phủ, địa phương cùng với 17 văn phòng giáo dục cấp tỉnh/thành phố và các công ty tư nhân đã triển khai việc cung cấp các thiết bị kỹ thuật số và trợ cấp phí thuê bao Internet cho học sinh có hoàn cảnh khó khăn (MERK, 2020: 13).

Tháng 5-6/2020, KEDI đã ban hành hướng dẫn cụ thể cho các địa phương về việc mở cửa lại trường học gồm: 1) Định kỳ quay trở lại trường theo cấp học và lớp học (các trường có nguy cơ lây nhiễm bệnh cộng đồng được hướng dẫn nhận tối đa 2/3 số học sinh); 2) Kết hợp học trực tiếp và học từ xa (ví dụ cho phép học sinh đến trường cách ngày hoặc tuần); 3) Chia lớp học thành các buổi sáng và buổi chiều ở các trường tiểu học; 4) Mỗi tỉnh và trường học có quyền tự quyết định tùy hoàn cảnh cụ thể của mình (KEDI, 2020b: 5). Bộ Giáo dục cũng hướng dẫn cụ thể đối với trường học có các ca nhiễm Covid-19 hoặc nghi nhiễm, yêu cầu mở cửa tất cả các phòng học để thông gió và nếu hệ thống điều hòa hoạt động thì cần đảm bảo ít nhất 1/3 số cửa sổ được mở (KEDI, 2020b).

Nepal: Trong bối cảnh phong tỏa toàn quốc vào tháng 3-4/2020, Chính phủ và ngành giáo dục Nepal đã xây dựng 3 kịch bản để đánh giá nhu cầu và chiến lược ứng phó với dịch Covid-19 gồm kịch bản mở rộng việc đóng cửa trường học tới giữa tháng 6/2020 và tới tháng 9/2020, thậm chí là phần lớn thời gian của năm học 2020-2021. Dựa trên khả năng tiếp cận các thiết bị thông minh và vấn đề của học sinh, Chính phủ Nepal đã chia thành 7 nhóm học sinh để xây dựng kế hoạch hỗ trợ gồm: 1) Nhóm tiếp cận được với tất cả các dịch vụ; 2) Nhóm tiếp cận được với Internet; 3) Nhóm tiếp cận được với điện thoại hoặc máy tính nhưng không thường xuyên tiếp cận được với Internet; 4) Nhóm tiếp cận được với điện thoại di động (không phải loại điện thoại thông minh); 5) Nhóm tiếp cận được với ti vi và đài phát thanh; 6) Nhóm không tiếp cận được với bất cứ phương tiện nào kể trên; và 7) Nhóm có nhu cầu bổ sung như trẻ khuyết tật, trẻ em trong các nhóm nghèo, thiếu số,... (Education Cluster March, 2020).

Nepal có trình độ công nghệ thấp nên nguy cơ bất bình đẳng trong giáo dục là một thách thức rất lớn khi trường học phải đóng cửa. Do đó, trong khoảng 8 tháng đóng cửa trường học, Chính phủ đã triển khai các chương trình dạy học trên nhiều nền tảng khác nhau từ phát thanh, truyền hình và trực tuyến đến phát các tài liệu học tập ngoại tuyến cho học sinh. Bên cạnh đó, World Bank (WB) cũng phối hợp với Bộ Giáo dục, Khoa học và Công nghệ (MoEST), chính quyền địa phương và tổ chức Teach for Nepal tiến hành thí điểm “Can thiệp công nghệ thấp cho giáo dục nền tảng” ở Botswana nhằm hỗ trợ kiến thức toán cho trẻ em từ lớp 3 đến lớp 5 qua tin nhắn SMS và điện thoại. Tuy vậy, khả năng tiếp cận giáo dục từ xa chủ động và hỗ trợ tích cực cho việc học tập của trẻ em ở Nepal được đánh giá là còn thấp (Radhakrishnan và các cộng sự, 2021).

Qua phân tích chính sách giáo dục ứng phó với dịch Covid-19 ở một số quốc gia châu Á cho thấy, trong khi đóng cửa trường học, để giảm thiểu nguy cơ mất kỹ năng học tập và kiến thức cho học sinh, các quốc gia đã tích cực chuyển đổi sang giáo dục từ xa với sự hỗ trợ của công nghệ thông tin.

2. Thực trạng giáo dục và các chính sách ứng phó trong bối cảnh dịch Covid-19 ở Việt Nam

Khi dịch Covid-19 xuất hiện ở Việt Nam (đầu năm 2020), ngày 31/01/2020, Bộ Giáo dục và Đào tạo (Bộ GD&ĐT) đã ban hành Kế hoạch hành động của ngành giáo dục¹ để xác định 3 mục tiêu về phòng, chống dịch Covid-19, áp dụng từ tháng 01/2020 đến 12/2020 gồm: 1) Theo dõi, quản lý tốt sức khỏe của học sinh, sinh viên, giáo viên, giảng viên, nhân viên nhà trường và phát hiện sớm các trường hợp mắc bệnh hoặc nghi ngờ bệnh để tránh dịch bệnh xâm nhập vào trường học; 2) Phối hợp với ngành y tế xây dựng chương trình hành động, tuyên truyền, giáo dục nhận thức cho các bên liên quan về nguyên nhân, hậu quả và các biện pháp phòng, chống dịch; 3) Triển khai các hoạt động vệ sinh phòng bệnh tại các cơ sở giáo dục. Tương ứng với mức độ lây lan của dịch bệnh trong trường học, Bộ GD&ĐT đưa ra 3 kịch bản phối hợp với các ngành y tế và các ngành có liên quan để giám sát, cách ly các trường hợp nghi nhiễm bệnh.

Từ tháng 3/2020, Bộ GD&ĐT đã ban hành 2 công văn² hướng dẫn triển khai và quy định về công tác đào tạo từ xa ứng phó

¹ Xem: *Kế hoạch số 51/KH-BGDĐT ngày 31/01/2020 của Bộ Giáo dục và Đào tạo*, <https://moet.gov.vn/van-ban/vbdh/Pages/chi-tiet-van-ban.aspx?ItemID=2635>.

² Công văn số 795/BGDĐT-GD&ĐT ngày 13/3/2020 về việc *Triển khai công tác đào tạo thường xuyên ứng phó với dịch Covid-19* và Công văn số 988/BGDĐT-GD&ĐT ngày 23/3/2020 về *Bảo đảm chất lượng đào tạo thường xuyên trong thời gian phòng, chống dịch Covid-19*.

với dịch Covid-19 sau khi một số cơ sở giáo dục đại học thực hiện đào tạo từ xa và đào tạo trực tuyến nhằm khuyến khích các cơ sở giáo dục đại học đào tạo trực tuyến, đồng thời yêu cầu các cơ sở giáo dục đại học tự chịu trách nhiệm và có trách nhiệm giải trình cho hoạt động đào tạo này. Đến tháng 02/2021, Bộ GD&ĐT trao quyền chủ động cho các cơ sở giáo dục đại học tự quyết định việc đóng cửa trường học hay đào tạo trực tuyến trên cơ sở tuân thủ 2 văn bản này.

Đợt bùng phát dịch bệnh Covid-19 lần thứ 3 và lần thứ 4 ở Việt Nam tiếp tục khiến nhiều địa phương quyết định đóng cửa trường học vào thời điểm gần cuối năm học (từ tháng 5/2021). Hệ quả là, việc kiểm tra, đánh giá và xếp loại học sinh không nhất quán ở các địa phương. Chẳng hạn, tại Hà Nội, một số trường học đã hoàn thành kế hoạch năm học 2020-2021 vào cuối tháng 5/2021¹, còn nhiều trường dự định đợi học sinh trở lại trường để tổ chức triển khai thực hiện các nhiệm vụ của năm học theo quy định. Sự không thống nhất về thời điểm kiểm tra, đánh giá cuối năm học đã dẫn đến một số bất cập trong công tác tổng kết năm học, tuyển sinh, chuyển cấp,... như ở Hà Nội² (Đỗ Hợp, 2021).

Trong khi nhiều địa phương ở phía Nam đang thực hiện giãn cách xã hội theo Chỉ thị 16 của Chính phủ, thì đến ngày 18/8/2021 đã có 51/63 tỉnh, thành phố công bố lịch khai giảng năm mới, bám sát theo kế hoạch năm học của Bộ GD&ĐT. Một

số địa phương đã công bố hình thức khai giảng trực tuyến như Đà Nẵng, Đồng Nai (Yến Anh, 2021). Bên cạnh đó, không ít địa phương chưa xác định được việc tổ chức học tập cho học sinh ra sao sau ngày 05/9 nếu trường học chưa thể mở cửa trở lại. Từ khi dịch Covid-19 bùng phát đến nay, các địa phương đóng vai trò chủ động trong việc quyết định đóng hay mở cửa trường học cũng như ban hành các kế hoạch ứng phó cụ thể của địa phương.

Trong vòng 1 năm (từ tháng 4/2020-4/2021), các văn bản của Bộ GD&ĐT tập trung chủ yếu vào các yêu cầu tăng cường phòng, chống dịch và bắt đầu đưa ra các yêu cầu liên quan đến thống kê và khảo sát đánh giá ảnh hưởng của dịch Covid-19 tới các cơ sở giáo dục đại học (từ tháng 4/2020 và tháng 3/2021). Hiện chưa có các yêu cầu rà soát, đánh giá ảnh hưởng của dịch Covid-19 cũng như chưa có hướng dẫn đối với giáo dục phổ thông khi đợt bùng phát thứ 4 trở nên đặc biệt phức tạp ở khu vực phía Nam và cả ở nhiều tỉnh, thành phố phía Bắc hiện nay. Yếu tố dịch bệnh Covid-19 cũng không được đề cập tới trong khung thời gian kế hoạch cho năm học 2021-2022 của Bộ GD&ĐT.

Rà soát 21 văn bản chỉ đạo, điều hành của Bộ GD&ĐT (tính từ tháng 01/2020 đến ngày 22/8/2021) có cụm từ “Covid-19” ở tiêu đề (trong đó có 16 văn bản ban hành năm 2020³ và 5 văn bản ban hành năm

¹ Các trường có đủ điều kiện đáp ứng Thông tư số 09/2021/TT-BGDĐT ngày 30/3/2021 của Bộ GD&ĐT.

² Xem: Chưa hoàn thành chương trình lớp 5 đã chắc suất đỗ vào lớp 6, <https://tienphong.vn/chua-hoan-thanh-chuong-trinh-lop-5-da-chac-suot-do-vao-lop-6-post1355750.tpo>; Hà Nội: Điều đặc biệt của lứa học sinh vừa ôn thi lớp 5 vừa học lớp 6, <https://kinhthedoithi.vn/ha-noi-dieu-dac-biet-cua-lua-hoc-sinh-vua-on-thi-lop-5-vua-hoc-lop-6-429632.html>, truy cập ngày 10/8/2020.

³ Kế hoạch số 51/KH-BGDĐT ngày 31/1/2020; Công văn số 550/BGDĐT-GDTC ngày 25/2/2020; Công văn số 696/BGDĐT-GDTC ngày 04/3/2020; Công văn số 757/BGDĐT-VP ngày 10/3/2020; Công văn số 795/BGDĐT-GDĐH ngày 13/3/2020; Thông báo số 174/TB-BGDĐT ngày 18/3/2020; Công văn số 969/BGDĐT-CNTT ngày 20/3/2020; Thông báo số 181/TB-BGDĐT ngày 23/3/2020; Công văn số 988/BGDĐT-GDĐH ngày 23/3/2020; Công văn số 1256/BGDĐT-GDĐH ngày 13/4/2020; Công văn số 1293/BGDĐT-GDĐH ngày 15/4/2020; Công văn số 1366/BGDĐT-NGCBQLGD ngày 22/4/2020; Công văn số 3323/BGDĐT-GDTC ngày 28/8/2020;

2021¹⁾ cho thấy, về mặt nội dung, có 9/21 văn bản tập trung vào việc đưa ra yêu cầu tăng cường phòng, chống dịch trong cơ sở giáo dục, 2 văn bản yêu cầu các cơ sở giáo dục thống kê tình hình dịch bệnh và 2 văn bản về tổ chức đào tạo từ xa và các yêu cầu đối với đảm bảo chất lượng đào tạo từ xa của cơ sở giáo dục đại học, 1 tài liệu hướng dẫn học sinh tập luyện nâng cao sức khỏe phòng, chống dịch Covid-19, 1 sổ tay đảm bảo an toàn phòng, chống dịch bệnh Covid-19 trong trường học.

Tình trạng trên cho thấy, các chính sách giáo dục ứng phó với dịch Covid-19 từ cấp Trung ương tới địa phương thiếu nhất quán và thiếu chủ động, tạo ra sự không nhất quán trong việc triển khai kế hoạch năm học ở các địa phương. Ngoài ra, các phương án ứng phó với dịch Covid-19 trong hoạt động giáo dục của bậc mầm non và phổ thông còn khá vắng bóng trong các văn bản chính thức của Bộ GD&ĐT.

3. Bàn luận

Dịch Covid-19 bùng phát là một thách thức lớn đối với xã hội loài người. Đề ứng phó với các ảnh hưởng của việc đóng cửa trường học, nhiều chính phủ đã xây dựng các chương trình hành động của quốc gia với mục tiêu đóng cửa trường học nhưng không làm gián đoạn học tập. Điểm chung trong các chính sách ứng phó đó là các nỗ lực để chuyển đổi sang hình thức giáo dục từ xa của các quốc gia. Các nguồn lực xã hội được huy động để hỗ trợ nhóm học sinh có nhu cầu đặc biệt và học sinh có hoàn cảnh khó khăn tiếp cận giáo dục từ xa. Sự

chuyển đổi sang giáo dục, đào tạo từ xa ở các quốc gia phát triển, có nền tảng công nghệ tốt khá thuận lợi. Tuy vậy, các quốc gia có nền tảng công nghệ phát triển không đồng đều ở các khu vực đã gặp thách thức rất lớn khi chuyển đổi sang dạy học từ xa. Hoàn cảnh và kinh nghiệm chính sách giáo dục của Trung Quốc và Nepal có một số điểm tương đồng và có thể cung cấp được một số gợi ý chính sách cho Việt Nam.

Diễn biến của dịch Covid-19 với sự xuất hiện của các biến chủng virus mới vào năm 2021 cho thấy cuộc sống dường như không thể trở về như trước thời điểm dịch bệnh. Thuật ngữ “bình thường mới”²⁾ được nhắc đến nhiều hơn. Trong bối cảnh như vậy, đã tới lúc ngành giáo dục Việt Nam cần chủ động xây dựng các chính sách giáo dục trong điều kiện bình thường mới. Qua phân tích kinh nghiệm của một số quốc gia trên thế giới, chính sách giáo dục của Việt Nam trong thời gian tới cần tập trung vào một số nội dung như: 1) Chuyển đổi sang dạy học từ xa hoặc kết hợp giữa dạy học từ xa và dạy học trực tiếp sẽ là xu hướng tất yếu kể cả khi Việt Nam đã kiểm soát thành công đợt bùng phát thứ 4 của dịch Covid-19; 2) Huy động nguồn lực của các tổ chức xã hội, cộng đồng để thúc đẩy việc số hóa các tài nguyên giáo dục, nền tảng công nghệ phục vụ cho giáo dục, đào tạo từ xa; 3) Nghiên cứu kịch bản mở cửa trường học và giảm thiểu tập trung đông người tại trường học trên cơ sở tham khảo Thông điệp chính và Hành động ứng phó nhằm ngăn ngừa và kiểm soát dịch bệnh Covid-19 trong trường

Quyết định số 2566/QĐ-BGDĐT ngày 09/9/2020; Quyết định số 3822/QĐ-BGDĐT ngày 23/11/2020; Công văn số 5219/ BGDĐT-TTr ngày 03/12/2020.

¹⁾ Công văn số 442/BGDĐT-GDĐH ngày 01/02/2021; Quyết định số 937/QĐ-BGDĐT ngày 11/3/2021; Công văn số 1743/ BGDĐT-GDTC ngày 29/4/2021; Quyết định số 1450/QĐ- BGDĐT ngày 04/5/2021; Công văn số 3353/CV-BGDĐT ngày 10/8/2021.

²⁾ “Bình thường mới” là thuật ngữ “xuất hiện lần đầu tiên trong cuộc khủng hoảng tài chính 2008 để chỉ những biến đổi mạnh mẽ về kinh tế, văn hóa và xã hội gây ra tình trạng bấp bênh và bất ổn xã hội, tác động đến nhận thức tập thể và lối sống cá nhân. Thuật ngữ này được sử dụng lại trong dịch Covid-19 nhằm chỉ ra nó đã biến đổi những khía cạnh thiết yếu trong cuộc sống của con người như thế nào” (Corpuz, 2021: e344).

học của UNICEF, WHO và IFRC (tháng 3/2020) cũng như kinh nghiệm của một số nước; 4) Nghiên cứu và phân loại các nhóm học sinh theo điều kiện tiếp cận các phương tiện để học tập từ xa nhằm xây dựng các kế hoạch trợ giúp phù hợp; 5) Huy động sự tham gia của các cá nhân, tổ chức để cung cấp các dịch vụ hỗ trợ giáo dục tại cộng đồng dành cho trẻ em, đặc biệt là nhóm trẻ có cha mẹ hoạt động trong các ngành nghề, lĩnh vực thiết yếu; 6) Có kế hoạch chăm sóc sức khỏe thể chất và sức khỏe tinh thần cho trẻ em tại các địa phương trong thời gian thực hiện giãn cách xã hội để phòng, chống dịch Covid-19.

Kết luận

Phân tích tài liệu thứ cấp cho thấy, chính phủ nhiều quốc gia trên thế giới đã chuyển từ sự ứng phó thụ động trong giáo dục (đóng cửa trường học để phòng, chống dịch) sang ứng phó chủ động bằng các nỗ lực để hoạt động giáo dục và đào tạo được tiếp tục trong bối cảnh dịch bệnh Covid-19 có thể còn những đợt bùng phát tiếp theo. Việt Nam cũng cần đặt vấn đề ứng phó với dịch Covid-19 trong chiến lược giáo dục tổng thể của quốc gia.

Nghiên cứu này chỉ tập trung phân tích văn bản chính sách cấp Trung ương của ngành giáo dục và một số vấn đề về giáo dục trong bối cảnh dịch Covid-19 được phản ánh qua báo chí, còn hạn chế trong tiếp cận số liệu thống kê cụ thể của ngành giáo dục nên mới chỉ đề xuất được một vấn đề mà chính sách giáo dục Việt Nam cần tập trung trong thời gian tới, chưa đề xuất được các giải pháp cụ thể. Những vấn đề đặt ra trong bài viết cần tiếp tục được nghiên cứu và bàn luận □

Tài liệu tham khảo

1. Yến Anh (2021), “Cập nhật: 51 tỉnh, thành công bố lịch tựu trường, khai giảng”, *Người lao động*, [https://nld.com](https://nld.com.vn/giao-duc-khoa-hoc/cap-nhat-51-tinh-thanh-cong-bo-lich-tuu-truong-khai-giang-20210818161546158.htm).

2. Blaskó Z., Costa P. and Schnepf S.V. (2021), “Learning Loss and Educational Inequalities in Europe: Mapping the Potential Consequences of the COVID-19 Crisis”, *IZA Discussion Paper*, No. 14298 (14298), p. 1-37.
3. Corpuz JCG (2021), “Adapting to the culture of ‘new normal’: an emerging response to COVID-19”, *Journal of Public Health* (Oxford, England), 43(2): e344–e345, DOI: 10.1093/pubmed/fdab057.
4. Education Cluster March (2020), *Covid-19 Education Cluster Contingency Plan, 2020 Nepal*, <https://www.doe.gov.np/assets/uploads/files/54ba4942574885a514869a72a6b456cd.pdf>, truy cập ngày 18/8/2021.
5. Hanushek EA and Woessmann L (2020), “The Economic impacts of learning losses”, *OECD Education Working Papers*, 225 (September): 6, 24, https://www.oecd-ilibrary.org/education/the-economic-impacts-of-learning-losses_21908d74-en, truy cập ngày 18/8/2021.
6. Đỗ Hợp (2021), *Chưa hoàn thành chương trình lớp 5 đã chắc suất đỗ vào lớp 6*, <https://tienphong.vn/chua-hoan-thanh-chuong-trinh-lop-5-da-chac-suot-do-vao-lop-6-post1355750.tpo>, truy cập ngày 20/8/2021.
7. Korea Educational Development Institute (2020a), *Distance learning in korea in response to Covid-19*, Covid-19 Special Issue 1.
8. Korea Educational Development Institute (2020b), *Reopening Schools in Korea Amid the Covid-19 Pandemic*, Covid-19 Special Issue 2.
9. Ministry of Education Republic of Korea (MERK, 2020), *Responding*

- To Covid-19*, Online Classes in Korea (June).
10. OECD (2020a), *Initial education policy responses to the Covid-19 pandemic, Czech Republic*, DOI: 10.1111/2047-8852.12006.
 11. OECD (2020b), *Initial education policy responses to the COVID-19 pandemic: Denmark*, <https://www.oecd.org/education/policy-outlook/covid-19-responses-snapshots.htm>, truy cập ngày 16/8/2021.
 12. OECD (2020c), *Initial education policy responses to the Covid-19 pandemic: Finland*, <https://www.oecd.org/education/policy-outlook/covid-19-responses-snapshots.htm>, truy cập ngày 16/8/2021.
 13. OECD (2020d), *Initial education policy responses to the Covid-19 pandemic: France*, <https://www.oecd.org/education/policy-outlook/covid-snapshot-France.pdf>, truy cập ngày 16/8/2021.
 14. OECD (2020e), *Initial education policy responses to the Covid-19 pandemic: Greece*, <https://www.oecd.org/education/policy-outlook/covid-snapshot-Greece.pdf>, truy cập ngày 16/8/2021.
 15. OECD (2020f) *Initial education policy responses to the Covid-19 pandemic: Ireland*, <https://www.oecd.org/education/policy-outlook/covid-19-responses-snapshots.htm>, truy cập ngày 16/8/2021.
 16. OECD (2020g), *Initial education policy responses to the Covid-19 pandemic: Latvia*, <https://www.oecd.org/education/policy-outlook/covid-19-responses-snapshots.htm>, truy cập ngày 16/8/2021.
 17. OECD (2020h), *Initial education policy responses to the Covid-19 pandemic: Norway*, <https://www.oecd.org/education/policy-outlook/covid-19-responses-snapshots.htm>, truy cập ngày 16/8/2021.
 18. OECD (2020i), *Initial education policy responses to the COVID-19 pandemic: Turkey*, <https://www.oecd.org/education/policy-outlook/covid-snapshot-Turkey.pdf>, truy cập ngày 16/8/2021.
 19. OECD (2021), *The State of School Education*, <https://www.oecd-ilibrary.org/content/publication/201dde84-en>, truy cập ngày 16/8/2021.
 20. Radhakrishnan K, Angrist N, Bergman P, et al. (2021), *Remote learning in the time of Covid-19*, DOI: 10.1002/aet2.10483.
 21. Dương Tâm (2021), “24 tỉnh, thành điều chỉnh lịch học”, *Vnexpress.net* ngày 08/5/2021, <https://vnexpress.net/24-tinh-thanh-dieu-chinh-lich-hoc-4272591.html>, truy cập ngày 10/8/2021.
 22. Tinmaz H and Öztürk YE (2020), “An Overview Of South Korea’s K-12 Education During Covid-19 Pandemic”, *Milli Egitim Dergisi*, 49 (1): 1033-1058, dergipark.org.tr/en/pub/milliegitim/issue/58895/757775, truy cập ngày 16/8/2021.
 23. Trung tâm Truyền thông Giáo dục (2021), *63/63 tỉnh, thành cho học sinh nghỉ học để phòng dịch nCoV*, moet.gov.vn, truy cập ngày 10/8/2021.
 24. WB (East Asia and Pacific Education Team, 2020), *Response to COVID-19: Preparing for school re-opening the Case of China East Asia and Pacific education briefing note*, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/743891587996521873/pdf/Response-to-COVID-19-Preparing-for-School-Re-Opening-The-Case-of-China.pdf>, truy cập ngày 18/8/2021.
 25. Xue, E., Li, J., Li, T. et al. (2020), “How China’s education responses to Covid-19: A perspective of policy analysis”, *Educational Philosophy and Theory*, 53 (1): 1-13, DOI: 10.1080/00131857.2020.1793653.